

PETER WOHLLEBEN

**CITOVÝ ŽIVOT
ZVÍŘAT**

**Láska, zármutek, soucítění –
úžasná tvář skrytého světa**

KAZDA

Vydalo Nakladatelství Kazda s.r.o. v roce 2017

Nové sady 2

602 00 Brno

www.knihykazda.cz

info@knihykazda.cz

Original title: Das Seelenleben der Tiere: Liebe, Trauer,
Mitgefühl – erstaunliche Einblicke in eine verborgene

Welt by Peter Wohlleben

© 2016 by Ludwig Verlag, München

a division of Verlagsgruppe Random House GmbH,
München, Germany

Přeložila: Magdalena Havlová

Redigovaly: Lenka Soukupová a Jana Veselá

Odpovědná redaktorka: Lenka Soukupová

Sazba a úprava obálky: Pavel Mahovský

Autor obálky: Eisele Grafik-Design, München

Fotografie na obálce: Getty Images/Tizard Images

Tisk a vazba: CPI Moravia Books s.r.o., Pohořelice

Vytištěno v České republice

Počet stran: 223

1. vydání

ISBN 978-80-905788-9-0

Naše knihy dodávají na trh

Euromedia Group – knižní distribuce, Kosmas,

Pavel Dobrovský – BETA a Pemic Books.

Knihy lze zakoupit se slevou přímo u nakladatele
na www.knihykazda.cz nebo v knihkupectvích.

Úvodem

Kohouti, kteří lžou svým slepicím? Laně, které truchlí? Koně, kteří se stydí? To vše ještě před pár lety znělo jako fantazírování. To si jen milovníci zvířat zbožně přáli přiblížit svým chráněncům. A já jsem nebyl jiný, zvířata mne totiž provázela celý život. Ať už šlo o kuře u mých rodičů, které si mne vyvolilo za maminku, kozy u naší hájovny, jejichž radostné mečení nám zpestřovalo všední dny, či lesní zvěř, s níž se setkávám den co den při svých pochůzkách v revíru, stále jsem si kladl otázku, co se asi děje v jejich hlavách. Je to skutečně tak, jak dlouho tvrdili vědci, totiž že si jenom my lidé dokážeme naplno vychutnat pestroutu paletu pocitů? Je možné, že byla jen pro nás přichystána speciální biologická cesta, která jako jediná zaručuje vědomý, naplněný život?

Kdyby ano, přestal bych na tomto místě psát. Protože pokud by člověk byl co do své biologické konstrukce něčím zvláštním, nemohl by se s ostatními živočišnými druhy vůbec srovnávat. Soucítění se zvířaty by zcela postrádalo smysl, protože bychom nemohli ani v náznaku tušit, co se v nich odehrává. Naštěstí se ale příroda rozhodla pro úspornou variantu. Evoluce „jenom“ přebudovala a obměnila to, co už tu bylo, podobně jak to známe u počítačových systémů. Stejně jako ve Windows 10 stále ještě fungují postupy předchozí verze, působí i v nás genetické programy našich prapředků. A také ve všech ostatních druzích, jejichž rodokmen v průběhu miliónů

let vznikl větvením jedné a téže linie. V mém chápání tak neexistují dva druhy smutku, bolesti či lásky. Možná to zní opovážlivě, když řeknu, že prase cítí právě tak jako my. Avšak pravděpodobnost, že v něm zranění vyvolá méně hrozná pocity nežli v nás, se blíží nule. „Ale, ale“, zvolají teď možná vědci, „tohle přece není nikterak dokázáno“. Pravda, a nejspíš se to ani nikdy nikomu nepodaří. Že vy cítíte právě tak jako já, je ale rovněž jen teoretická úvaha. Do jiného člověka nevidíme a nikdo nemůže dokázat, že třeba píchnutí jehlou vyvolá u všech sedmi miliard obyvatel zeměkoule tytéž pocity. Lidé nicméně dokážou svoje vjemy a emoce popsat slovy a tak se zvyšuje pravděpodobnost, že to, co se odehrává v pocitive rovině, je u všech lidí víceméně podobné.

Tak třeba naše fenka Maxi, která v kuchyni zbaštila plnou mísu knedlíků a pak se tvářila jako neviňátko, rozhodně nebyla nějaká žravá biologická mašina, nýbrž rafinovaná podšívka, milá bytůstka, kterou měl každý rád. Čím častěji a pozorněji jsem se díval, tím víc vyloženě lidských emocí jsem objevoval u našich domácích zvířat a jejich divokého příbuzenstva v lese. A nejsem sám. Čím dál více badatelů dochází k poznání, že mnoho zvířecích druhů s námi sdílí určité společné rysy. Pravá láska u krkavců? Je prokázána. Veverky, které znají jména svých příbuzných? I to je dávno zdokumentováno. Kam se jen podíváme, tam se miluje, soucítí a s vervou žije. V průběhu let už vznikla velká spousta vědeckých prací k této tématice. Ty však vždy pokrývají jen nepatrné dílčí aspekty a jejich styl je nezřídka tak suchý, že se stěží hodí k odpočinkové četbě, o lepším porozumění ani nemluvě. Proto bych teď rád byl jakýmsi tlumočníkem, který pro vás všechna ta překvapivá zjištění přeloží do běžného jazyka, z jednotlivých dílků skládačky vytvoří celkový

obraz a celé to následně okoření vlastními postřehy. Pod tímto pohledem na svět zvířat, jenž nás obklopuje, se jednotlivé popsané druhy promění z živých robotů, tupě poháněných pevně daným genetickým kódem, ve věrné duše a vší lásky hodné nezbedy. A právě těmi také jsou, jak se můžete přesvědčit při procházce mým revírem, u našich koz, koní a králíků, ale i v parcích a lesích svého vlastního domova. Půjdeme?

Mateřská láska, dokud nepadneš

Bylo horké léto roku 1996. Pro ochlazení jsme se ženou postavili přenosný bazének pod stinný strom. Seděl jsem ve vodě s oběma našimi dětmi a všichni jsme s chutí pojídali šťavnaté kousky melounu, připomínající svým tvarem malé loďky. Tu jsem koutky svých očí pozoroval jakýsi pohyb. Něco rezavě hnědého k nám hopkalo a mezitím se vždycky krátce zastavilo. „Veverka!“, volaly děti nadšeně. Moji radost však brzy vystřídal hluboké znepokojení, protože veverka po několika krocích ztratila rovnováhu a přepadla na stranu. Byla zřejmě nemocná, a když se zase o kousek přiblížila, spatřil jsem na jejím krku veliký nádor. Podle všeho se jednalo o trpící a možná dokonce vysoce infekční zvíře, které se pomalu, ale jistě pohybovalo směrem k našemu bazénku. Už jsem byl připraven dát se s dětmi na ústup, když se situace vyjasnila a proměnila v dojemnou scénu: z nádoru se vyklubalo mláděátko, ovinuté jako kožešinový límec kolem krku matky. Ta proto stěží popadala dech, který jí v tom spalujícím vedru stačil jen na několik málo kroků, po nichž veverka vyčerpaně padla na bok a lapala po vzduchu.

Veverčí maminky se o své potomstvo obětavě starají. V ohrožení se snaží odtáhnout svoje mladé do bezpečí způsobem, který jsem právě popsal. Přitom se vydávají ze všech svých sil, protože podle velikosti vrhu může jít až o šest mrňousků, kteří se nechávají odtransportovat

pevně zaklesnutí kolem matčina krku. Navzdory této péči není procento přeživších nikterak vysoké, zhruba osmdesát procent z nich se nedožije ani svých prvních narozenin. Jednak tu jsou noci: zatímco rezaví diblíci přes den většinou nepřátel upláchnou, spánek jim přinese smrt. Lesní kuny se plíží větvemi stromů a přepadají snící zvířátka. Za slunečního svitu to bývají jestřábi, kteří ve smělém letu sviští mezi kmeny a vyhlížejí nějakou lahůdku. Když zpozorují veverku, roztočí se spirála strachu, což je míněno doslova. Veverka se snaží dravci utéct tak, že zmizí na druhou stranu kmene. Jestřáb stříhne těsnou zatáčku a následuje svou kořist, veverka zase bleskurychle uhne za strom, pták za ní, takže nastává zběsilý spirálovitý pohyb obou zvířat kolem kmene. Rychlejší vyhrává, a zpravidla to bývá malý savec.

Mnohem krutější než jakýkoli nepřítel ze zvířecí říše však bývá zima. Aby před ní byly pokud možno chráněny, stavějí si veverky kukaně. To jsou kulovitá hnízda, umístěná v korunách stromů. Aby dokázaly prchnout před nevíтанými návštěvníky, budují svými tlapkami dva vchody. Základní konstrukci kukaně tvoří spousta malých větvíček, zevnitř je příbytek vystlán měkkým mechem. To zajišťuje tepelnou izolaci a navíc je to pohodlné. Pohodlné? Ano, i zvířata mají ráda komfort. Větve, které během spánku tlačí do zad, jsou veverkám stejně nepříjemné jako nám. Měkká matrace z mechu oproti tomu zaručuje blahý spánek. Z okna své kanceláře pravidelně vídám, jak se zelený „plyš“ vydlobává z našeho trávníku a dopravuje vzhůru do stromů. A mohu pozorovat i další věci. Jakmile na podzim spadnou ze stromů žaludy a bukvice, zvířátka posbírají výživná semínka a zahrabou je o několik metrů dál do země jako zásobu na zimu. Veverky se totiž neoddávají skutečnému

zimnímu spánku, nýbrž v daném období jen tak poklimbávají. Tělo přitom spotřebuje méně energie, není však zcela utlumené, jako například u ježků. Veverka se opakovaně budí a dostává hlad. Pak hbitě sleze ze stromu a hledá některou ze svých četných potravních skrýší. Hledá a hledá. V prvním okamžiku to vypadá legračně, když vidíme, jak se zvířátko snaží rozpomenout. Tu malinko zapátrá, tam trochu hrábne a pak se zas v klidu posadí, jako by potřebovalo pauzu na přemýšlení. Je to ale skutečně velmi těžké: krajina se během podzimu opticky dosti změnila. Stromy a keře ztratily svoji zeleň, tráva uschla a navíc možná ještě sníh všechno kolem dokola zabalil do bílé vaty. A zatímco zoufalá veverka dál hledá, zmocňuje se mne soucit. Protože tady příroda nelítostně prosívá a většina zapomnětlivých veverek, často letošních, se nedožije příštího jara, protože zemře hladem. Pak někdy nacházím ve starých bukových rezervacích malé chomáčky vyrážejících boučků. Tato buková dítka vypadají jako motýlci na stopce a normálně se vyskytují pouze jednotlivě. Ve shluku je objevíme pouze tam, kde si veverka už nevyzvedla svoje zásoby – často ze zapomnětlivosti a s již popsányi fatálními důsledky.

Veverka je pro mne nicméně skvělým příkladem toho, jak my lidé zvířecí svět kategorizujeme. Se svýma tmavýma očkama, připomínajícíma knoflíky, vypadá velice roztomile, má měkký kožíšek, přitažlivě zbarvený do rezava (existují ovšem i černohnědé varianty), a není nám nikterak nebezpečná. Z jejích zapomenutých nashromážděných žaludů na jaře vzejdou mladé stromy, takže se dokonce dá považovat za zakladatele nových lesů. Krátce řečeno, veverka je sympaťák. Proto docela rádi potlačíme jakoukoli myšlenku na její oblíbenou potravu, totiž ptačí mláďata. I takové výpravy za kořistí mohu

z okna své kanceláře pozorovat. Když veverka na jaře šplhá vzhůru po kmeni, zavládne v malé kolonii kvíčal, hnízdících ve starých borovicích u vjezdu, velké rozčilení. Ptáci štěbetají a pokřikují v třepetavém letu kolem kmenů a snaží se vetřelce zahnat. Veverky jsou jejich smrtelní nepřátelé, protože bez mrknutí oka vybírají z hnízda jedno sotva ochmýřené mládě za druhým. Ani příbytky v dutinách ptáčkům moc ochrany neposkytují, protože je veverky svými štíhlými tlapkami, na nichž nechybí dlouhé, ostré drápy, dokážou vylovit i z nitra dutých stromů.

Jsou tedy veverky nakonec přece jenom spíš zlé než dobré? Ani jedno, ani druhé. Rozmar přírody způsobil, že probouzejí naše ochranné pudy a tím i pozitivní emoce. To nemá nic společného s dobrotou, ani s užitečností. Druhá strana mince, zabíjení námi rovněž milovaných ptáčků zpěváčků, ovšem také nepředstavuje zlo. Zvířata se mají a navíc musí postarat o svoje mláďata, odkázaná na výživné mateřské mléko. Kdyby veverky pokrývaly svou spotřebu proteinů housenkami běláška zelného, tak bychom byli nadšeni. Náš vztah k veverkám by byl veskrze kladný, poněvadž s housenkami je otrava, jsou to narušitelé idylických poměrů v naší zeleninové výsadbě. Ačkoli – i housenky běláška zelného jsou mláďata, konkrétně budoucí motýli. A zabíjení motýlího dorostu se ani zdaleka nestane dobrodiním pro přírodu jen proto, že náhodou milují tytéž rostliny, které jsme si my vyvolili za potravu.

Veverky naše kategorizace nezajímá ani co by se za nehet vešlo. Mají dost co dělat, aby sebe a svůj druh v přírodě udržely a hlavně – aby měly radost ze života. Avšak zpět k mateřské lásce rezatého raráška: může skutečně něco takového pociťovat? Lásku tak silnou, že pro život potomstva obětuje svůj vlastní? Není to jen

hormonální koktejl, který prošumí jeho žilami a spustí naprogramované pečovatelské rituály? Věda má tendenci degradovat takové biologické procesy na nevyhnutelné mechanizmy. Než ale strčíme veverka a další živočišné druhy do takovéto strážlivé přihrádky, podívejme se krátce na mateřskou lásku u lidí. Co se děje v tělech matek, když drží v náručí kojence? Je mateřská láska vrozená? Odpověď vědy zní: ano i ne. Vrozená není láska, nýbrž předpoklady, díky nimž se vyvíjí. Krátce před porodem se vyloučí oxytocin, hormon umožňující tuto silnou vazbu. Zároveň se uvolňují velká množství endorfinů, které zmírňují bolesti a rozptylují strach. Tato hormonální směs zůstává v krvi i po porodu, takže miminko přivítá zcela uvolněná a pozitivně naladěná matka. Kojení stimuluje další produkci oxytocinu a vazba mezi matkou a dítětem tak může zesílit. Podobně je tomu u mnoha druhů zvířat, třeba u koz, které se svou rodinou chovám u naší hájovny (a které mimochodem také produkují oxytocin). U nich začíná vzájemné poznávání matky a kůzlátka olizováním porodního hleny. Tato chvíle upevňuje vazbu. Maminka během ní něžně pomekává, její děti jí odpovídají vysokými, tenkými hlásky, které si koza vštípí do paměti.

Avšak běda, když se hlenová procedura nepovede! K porodu přemísťujeme zvířata z našeho malého stáda do odděleného boxu, aby v klidu slehla. Dveře tohoto boxu mají dole malou šěrbinu, již jednou během porodu proklouzlo obzvlášť malé kůzle. Než jsme to neštěstí zpozorovali, uběhl drahocenný čas a hlen mezitím uschl. Důsledky: kozí matka přes všechny pokusy svoje kůzlátko nepřijala, mateřská láska se už nemohla zrodit. U lidí tomu často není jinak. Pokud jsou kojenci v porodnici delší dobu odloučení od svých matek, riziko, že